

Nr 108.

Av herr **Strömberg**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m.

Om än under nuvarande omständigheter intet väsentligt synes vara att invända mot syftet med Kungl. Maj:ts proposition nr 137, innehållande förslag till lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom, gruva eller aktier i vissa bolag m. m., torde förslaget dock i ett par avseenden böra undergå någon ändring, för att dess verkningar icke måtte onödigtvis skärpas.

Till en början må sålunda framhållas, att det utländska inflytandet å våra gruvfyndigheter visserligen förtjänar att i fortsättningen kontrolleras och begränsas, men därvid måste å andra sidan tillses, att redan i gång varande företag icke mer eller mindre tillfälligt tvingas nedlägga sin drift, något som kan befaras blija följden om lagförslaget oförändrat antages. Förslaget saknar nämligen häremot skyddande övergångsbestämmelser och skulle därför kunna medföra, att åtskilliga gruvaktiebolag kunde blija nödgade att omedelbart vid lagens ikraftträdande upphöra med sin drift utan att kunna fortsätta därmed, förrän de efter ansökan hos Kungl. Maj:t erhållit tillstånd till gruvrörelses bedrivande.

Lagförslaget förbjuder nämligen svenskt aktiebolag att bedriva gruvdrift, därest icke *antingen* Konungen givit bolaget lov till gruvdriften (§ 2) *eller* i bolagsordningen intagits sådant förbehåll, som omförmäles i lagförslagets § 2, *eller* slutligen vid lagens ikraftträdande svenska medborgare äga minst tre fjärdedelar av aktierna eller av röstvärdet för desamma, samt dessutom brev å motsvarande antal aktier

av styrelsen försetts med påskrift enligt § 12 i lagförslaget (se § 14). Ifråga om de två sistnämnda alternativen förutsättes ytterligare att aktierna i bolaget äro ställda till viss man. Intagande i bolagsordningen av sådant förbehåll, som ovan nämnes, skall enligt lagförslaget icke få registreras under andra villkor, än ått samtidigt vederbörande bolags styrelse avgiver en försäkran, att de aktier, som förbehållet avser, icke innehavas av andra än som utan hinder av förbehållet må förvärva aktierna.

I fråga om de ganska talrika aktiebolag, vilka idka gruvdrift och där mer än en fjärdedel av bolagets aktier eller deras röstvärde ägas av utlänningar, följer av ovanstående, att samtliga dessa bolag vid lagens ikraftträdande omedelbart måste inställa sin rörelse, till dess Konungens medgivande till idkande av gruvdrift erhållits, ty ett sådant bolag fyller icke de villkor, som förutsättas för rätten att idka gruvdrift. Konungens tillstånd torde icke rimligen kunna begäras eller föreligga, förrän lagen trätt i kraft. Sådant förbehåll, som ovan avses, kan icke införas i bolagsordningen för dylikt bolag, enär ju styrelsen icke samtidigt kan försäkra, att de aktier, som förbehållet avser, icke innehavas av utlänningar.

Härav synes följa, att alla sådana bolag genast vid lagens ikraftträdande måste tillsvidare upphöra med sin drift. Ty det bör givetvis icke ifrågakomma att ett dylikt aktiebolag utan vidare fortsätter med driften i avvaktan på erhållande av svar å ansökan om Konungens tillstånd därtill. Lagen i och för sig får givetvis ej inbjuda till överträdelse och ett bolag, som på sådant sätt satte sig över lagen, skulle naturligtvis till följd därav bliva vid behandlingen av dess ansökan hos Konungen bedömt såsom lagbrytare och såsom mindre lämpligt att erhålla koncession.

Om lagförslaget antages i oförändrad form synes detta således kunna medföra orimliga och förlustbringande påföljder för ett stort antal av våra större och mindre gruvaktiebolag i mellersta och norra Sverige med sammanlagt säkerligen många tusen arbetare, vilka skulle riskera att bliva utan arbete och inkomster under den tid, som åtginge, innan Kungl. Maj:ts tillstånd kunde erhållas. Då frågan om koncessioner till gruvdrifts idkande vore ny och det alltså icke funnes någon praxis rörande betingelserna för sådana koncessioner, så vore det att antaga, att ett stort antal myndigheter, såsom bergmästare, Konungens befallningshavande i olika län, kammarkollegium, kommerskollegium, justitiekanslern etc. komme att höras, innan koncession enligt den nya lagen av Kungl. Maj:t beviljades. Det är sålunda sannolikt, att dylika ären-

dens avgörande, åtminstone i början, kommer att kräva lång tid, varunder ifrågavarande bolag skulle vara dömda till överksamhet åtföljd av svåra rubbningar i fullgörandet av redan avtalade leveranser samt ekonomisk förlust för bolagen och deras anställda, deras leverantörer av kraft och andra förnödenheter samt deras avnämare.

Det måste därför anses påkallat, att, därest lagförslaget i övrigt vinner riksdagens bifall, till detsamma fogas en övergångsbestämmelse, som medgiver sådant bolag, vilket vid lagens ikraftträdande idkar gruvdrift och som enligt lagens föreskrift skulle vara hindrat att utan Konungens tillstånd idka sådan drift, rättighet att fortsätta med sin rörelse intill dess att Kungl. Maj:ts beslut i anledning av ansökan om driftens fortsättande kan hinna föreligga.

Ett sådant övergångsstadgande skulle förslagsvis kunna erhålla ungefär följande lydelse:

»Därest bolag, vilket enligt denna lags bestämmelser icke äger att utan Konungens tillstånd idka gruvdrift, vid tiden för lagens ikraftträdande idkar sådan drift, må sådant bolag utan hinder av denna lags föreskrifter ändock fortsätta med denna sin rörelse intill två månader efter lagens ikraftträdande, samt, därest bolaget inom nämnda tid hos Konungen ingivit ansökan om rättighet att idka gruvdrift, ytterligare intill dess ansökningen i fråga blivit av Konungen prövad.»

Vidare stadgar lagförslaget i § 2 förbud för svenska ekonomiska föreningar med vissa i § 18 angivna undantag att förvärva fast egendom utan att Konungen därtill givit föreningen allmänt tillstånd eller tillstånd för särskilt fall. Detta förbud skulle komma att drabba bland annat föreningar för vattenregleringar, vilka icke finnas omnämnda i de i § 18 angivna undantagen.

Dylika föreningar äro redan bildade och med den utveckling vattenkraftindustrien tagit samt den växande insikten om betydelsen av sjöregleringar kan det med säkerhet förutses att dylika föreningars antal skall avsevärt ökas. I det föreliggande förslaget till vattenlag förutsättes ock, att sammanslutningar i dylikt syfte skola komma till stånd. På grund av de betydande nationalekonomiska fördelar, som dessa sammanslutningars verksamhet är ägnad att bereda, är det av största vikt, att deras tillkomst och verksamhet befrämjas och icke genom inskränkande lagbestämmelser försvåras.

Den ovan åsyftade bestämmelsen i lagförslaget synes emellertid ägnad att bereda dylika svårigheter, som säkerligen kunna bli av ganska allvarsam natur. Såsom justitierådet Sjögren enligt lagrådets protokoll den 15 december 1915 framhållit, gäller det här införande av en ny princip, som hittills varit för vårt rättssystem okänd, ett koncessionssystem, varigenom även *svenska* föreningars förvärv av fastighet göres beroende av Konungens tillstånd. Visserligen borde det kunna förutsättas, att Konungen skall komma att tillämpa lagen så, att Konungen anser sig skyldig att meddela tillstånd i alla de fall, då det icke finnes anledning antaga, att utlänningar erhålla majoritet eller eljes något avgörande inflytande i föreningar med ovan angivet syfte och därigenom bli indirekt rådande över svenska fastigheter. Men alltför stor tillit torde dock icke kunna sättas härtil. Ett varnande exempel har man härvidlag i den hittills praktiserade tillämpningen av § 8 i kungl. förordningen om jordägares rätt över vattnet å hans grund, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 20 oktober 1899. Den där meddelade bestämmelsen, att i kungsådra icke må byggas utan att Konungen därtill lämnar tillstånd, har nämligen använts för att vid dylika tillstånd foga villkor, som redan nu gå längre än de intressen kräva, vilka kungsådran är avsedd att skydda. Det har ock satts i fråga, att Kungl. Maj:t skulle i detta avseende gå ännu längre än hittills skett, nämligen genom införande i administrativ väg av viss koncessionstid och koncessionsavgifter, vilket uppenbarligen skulle vara stridande mot lagens mening. Man har till och med sett antydvas att det vore av mindre betydelse, hurudan avsikten med lagen varit, det vore tillräckligt, att Kungl. Maj:t ägde *makt* att vid tillstånd till kungsådras överbyggande fästa snart sagt vilka villkor som helst.

Vad sålunda förekommit visar möjligheten av, att framdeles försök komma att göras för att förmå Kungl. Maj:t att utnyttja en lag sådan som den nu föreslagna i annat syfte än det, som ursprungligen föranlett förslagets framläggande. Otänkbart är icke heller, att under vissa förhållanden regeringar kunna giva efter för sådana påtryckningar.

Till förekommande av ett dylikt resultat är en ändring av förslaget erforderlig. Då ovan uttalade farhågor kunna tänkas gälla även föreningar av annat slag än regleringsföreningar och då, såsom justitierådet Sjögren framhållit, det är föga fara för att föreningsformen utnyttjas för att bereda utlänningar förfoganderätt över svenska fastigheter, synes den bästa lösningen vara, att förbudet för föreningar att förvärva fastigheter uteslutes ur lagen. Skulle det mot förmodan visa sig att föreningsformen skulle i någon avsevärd utsträckning komma att användas

för ett i strid mot lagens ändamål stående syfte, kan det framdeles tagas i övervägande, huruvida och i vad mån inskränkningar i föreningars rätt att förvärva fast egendom böra införas. Vad sålunda sagts angående föreningars förvärv av fast egendom torde ock i huvudsak gälla föreningars rätt att inmuta mineralfyndighet, förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift.

Skulle betänkligheter möta mot att lämna föreningar av alla slag frihet i nu angivna avseenden torde det icke vara omöjligt att i lagen införa liknande bestämmelser beträffande ekonomiska föreningar, som i förslagets § 2 stadgas beträffande aktiebolag. Även i fråga om ekonomiska föreningar skall förteckning föras över medlemmarna och kunna i stadgarna införas bestämmelser, som hindra utlänningar etc. att förvärva mer än en viss andel eller att erhålla rösträtt för mer än en viss mindre del av samtliga röster i föreningen. Skulle icke heller en dylik ändring tryggt kunna genomföras, bör dock i allt fall kunna medgivnas frihet för regleringsföreningar att förvärva fast egendom. De äro nämligen i regel sammanslutningar av ägare av vattenfall i ett vattendrag. Då våra vattenfall med ett eller annat enstaka undantag ägas av svenska män och svenska bolag och så med hjälp av den föreslagna lagen även för framtiden måste förbliva, kan det icke vara mot den föreslagna lagens syftemål stridande, att sammanslutningar av vattenfallsägare tillåtas förvärva de fastigheter, som äro erforderliga för vattenregleringar. I allmänhet äro dessa fastigheter ock av ringa omfattning och värde för andra ändamål än just regleringarna. Regleringsföreningarna behöva nämligen i regel endast förvärva de områden, på vilka regleringsdammarna skola anläggas, de mindre områden, där rensningar och grävningar böra företagas, samt där kungsådra finnes, fisket på någon sträcka ovan och nedanför dammarna. I något enstaka fall kan det även bliva fråga om inköp av vattenfall, vilka i regleringssyfte behöva sänkas eller upprensas.

Ett exempel på regleringsföreningars sammansättning och konstruktion giver Skattungens regleringsförening u. p. a., i vilken även staten enligt denna riksdags beslut skall ingå som medlem. Enligt denna förenings stadgar få endast ägare av vattenfall inom en viss del av Dalälven bliva medlemmar av föreningen, och den nödvändiga förutsättningen för föreningens verksamhet och bestånd är, att den kan förvärva de fastigheter, som erfordras för genomförande av den reglering, för vilken föreningen bildats.

Det synes sålunda vara tydligt, att regleringsföreningars sammansättning i allt fall icke behöver befaras bliva av beskaflenhet att desamma

böra förhindras att förvärva fast egendom. Om också utländske män bliva deltagare i en förening, måste detta förutsätta att de äro ägare av fastigheter i Sverige. Och om de redan tillåtit att förvärva sådana, böra de icke betagas rätten att genom vattenregleringar öka värdet av samma fastigheter, ej heller beredas möjlighet att undandraga sig eventuell skyldighet ifråga om deltagande i nationalekonomiskt berättigade vattenregleringar.

Det torde vara så mycket mer anledning att lämna vattenregleringsföreningar sådan frihet — exempelvis genom ett tillägg till § 18 — som den föreslagna lagen icke synes vara avsedd att drabba sammanslutningar för sjösänkningar för odlingsändamål eller flottningsföreningar, vilka sammanslutningars art och verksamhet äro liknande regleringsföreningarnas. — Skulle något tvivel kunna råda därom, att föreningar eller bolag för sjösänkningar och flottningsföreningar äro undantagna från den föreslagna lagens tillämplighetsområde, bör densamma givetvis i denna del förtydligas.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att, därest riksdagen i övrigt antager det föreliggande förslaget, detta må ske med sådan ändring,

att åt bolag, som här ovan avses, rättighet beredes att fortsätta med sin gruvdrift intill dess frågan om Konungens medgivande till gruvrörelsens bedrivande hunnit avgöras;

att vad förslaget innehåller om svenska ekonomiska föreningar uteslutes ur lagen eller att åtminstone vattenregleringsföreningar undantagas från lagens tillämplighetsområde.

Stockholm den 17 april 1916.

O. M. Strömberg.